

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

Rabbi Shmuel Auerbach
Jerusalem

שמואל אויערבאך
פּעיה"ק ירושלים תובב"א

[illegible]

ב"ה ירושלים יום ראשון כג ניסן תשע"ב

הנני גם אני בעניין שמוש בחשמל בשבת בזמננו, אשר יש בזה שאלות חמורות של נהנה ממעשה שבת ואיסור לפנ"ע וכו', ובדאי דצריך להמנע מכל שמוש בחשמל בשבת קדש קדשים כנ"ל, וכידוע שכן היה דעת אאמו"ר גאון ישראל זלל"ה שלא ליהנות מהחשמל בש"ק וכלשוננו אשר זה "אש זרה אשר לא ציוה ד"י ד' ישמרנו.

(נודפס בספר 'החשמל בשבת בזמנינו' לר' ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א)

**מתוך הקדמת בני הגאון רש"ז אויערבאך זצ"ל בספר
מאורי אש השלם**

מאורי אש השלם

16

והנה בענין השימוש בחשמל בשבת הננו לציין כי מאותו יום ממש שיצור החשמל בירושלם עבר לידי ישראל, הפסיק אבינו גאון ישראל זללה"ה להשתמש במאור החשמל בשבת, והיה כנראה הראשון ממש בשבת הראשון שהפסיק להשתמש במאור החשמל ורבים וחשובים עמדו ותמחו כי לא קלטו ולא ידעו פשר הדבר.

גם חושבני שבאותם הדברים שצריכים לעשותם דוקא ע"י נכרי אם הנהלת המפעל תשמע להוראות הרבנים ותתן צו לעובדי התחנה לעשות אותן הפעולות ע"י נכרי, אפשר שאף אם ח"ו ימצא שם ישראל עבריין שיעשה מרצונו הרע את כל אותם העבודות, אפי"ה לאו כל כמיניה לאסור אותנו בהנאה כיון שדבר זה היה עומד בלא"ה להעשות ע"י נכרי באופן המותר, (וכן אותם הדברים שהתרגלו לעשות דוקא כלאחר יד ועבר ועשה כדרכו נראה שיכול לאסור בכך רק את עצמו ולא לאחרים), ופשוט הוא בעיני שאם אחד אמר לחברו לברור לו אוכל מתוך פסולת ושכח או אפי"ה הזיד ובידר פסולת מן האוכל, דמ"מ אין האוכל נאסר משום כך (ומה שהפרמ"ג בריש סי' ש"ט אוסר הוא דוקא בבורר מפירותיו ולא בשל אחרים וצ"ע). ועכ"פ בכה"ג שאנו מסופקים אם נעשה ע"י ישראל או ע"י עכו"ם, נראה דכמו שכתב הפרמ"ג בא"א ש"ח סק"י דכל שיש ספק פלוגתא אם חשיב בישול או לא אמרין לענין דיעבד ספק דרבנן לקולא, כ"ש כאן שהספק הוא במציאות וגם

יש לנו לתלות שנעשה בהיתר דאין לנו להחמיר כיון דלא שייך כלל הכא טעמא דדבר שיש לו מתיירין.

סוף דבר נלענ"ד דכיון שלצערנו הגדול כבר הוחזקו בתחנת הכח (שבעיה"ק ירושלים) לעשות גם בשבת את המלאכות ע"י ישראל, לכן אין לסמוך על פטומי מילי בעלמא עד שיודע לנו בבירור גמור שניתן צו מאת ההנהלה להתנהג בשבתות וימים טובים כדת של תורה עפ"י הוראת הרבנים. ואף שבארנו דאפשר שמעיקר הדין אין לאסור ליהנות מהחשמל בשבת אף אם נעשה ח"ו ע"י ישראל, מ"מ יש לדעת שע"י השימוש שאנו משתמשים בשבת בחשמל הננו גורמים שיכופו שם את הפועלים לחלל שבת. וכמה מכוער הוא להתענג בשבת באש זרה אשר לא צוה ד' וכ"ש לכבד את מקדשי ד' אלו בתי כנסיות ומדרשות באורים שהם חשך ולא אור, וחובה גדולה מוטלת על עיני העדה להאיר את ההולכים בחשך ללכת באור ד' והיה לנו לאור עולם.

תמצות מספר "החשמל בשבת בזמנינו" להרי"מ מורגנשטרן שליט"א

מדברי הגרשז"א בתשובתו יש ללמוד לצורת ייצור החשמל בזמנינו בכמה פרטים:

א. מבואר בדבריו באות א' שמן הדין ודאי פשוט שאסור ליהנות מייצור החשמל הנעשה בשבת, ואף אם נעשה ע"י נכרים בעיר שרובה נכרים מסתבר לאסור בהנאה, וכל דבריו באות ב' לא באו אלא ללמד זכות.

ב. כמפורש בדבריו (עי' הערה יג) אין היתר ליהנות כשצריכים להוסיף בהבערה כמה וכמה פעמים, כיון שזה רק מחמת צריכת הבריאים. (ומפורש כן בדבריו גם באות ב' כשבא ללמד זכות על המנהג להקל, אעפ"כ לזה לא מצד צד היתר).

ג. מבואר בדבריו כמה פעמים שעיקר יסודו בהצעת ההיתר ללמד זכות על המנהג להקל משום שבנד"ד הכל מוכן מערב שבת ובשבת רק מוסיפים דלק ויתכן שאין ריבוי בשיעורים במלאכת הבערה, אך זה היה בזמנו שהופעלו הגנרטורים מערב שבת ורק הוסיפו דלק בשבת, אך בימינו שנעשים כמה וכמה מלאכות לצורך ייצור החשמל, כגון מלאכת טוחן בטחינת הפחם, מלאכת מבשל בבישול המים למערכת הקיטור² ובקירור הדודים, מכבה (דרבנן) בכיבוי מבערים לפי הצורך כדי למנוע מתח גבוה מידי. וכיון שבבישול וטחינה ודאי יש ריבוי בשיעורים וגם בטחינה יש ריבוי במלאכה, הרי שאין שייך כלל ההיתר של 'ריבוי בשיעורים' בהבערה.

ד. גם במלאכת הבערה הגרשז"א זצ"ל במקו"א נסתפק אם שייך בנד"ד 'ריבוי בשיעורים', עיי"ש בתשו' בד"ה מאידך גיסא.

ה. בתשובת הגרשז"א זצ"ל לר' גרשון לפידות, נד' בספר מאורי אש השלם (ח"ב עמ' תמד) כתב: "ומיהו להשתמש בכל שבתות השנה דאם היינו יודעים שצריכים להוסיף בשבת דלק היינו צריכים ודאי לאסור מכמה טעמים, אך הואיל ונתפרסם^א שהכל נעשה מאיליו ואין לעשות שם מעשה בשבת כי אם פיקוח גרידא, אשר על כן על המקילים בזה יש להם על מה לסמוך, והמחמיר בזה תבוא עליו ברכה".

^א התשובות הללו נדפסו בשנת תש"ח, והוא מתוך ידיעת המציאות שהכל נעשה מאיליו ויש שם רק פיקוח כמבואר בתשובה זו שנדפסה במנחת שלמה. וכן מוכח בתשובה השניה המובאת באות ה'. אמנם בסוף ימיו כשנדעה לו המציאות הורה להתחבר לגנרטור ע"י שבו"י ח"ו, וכן במאמר שהובא בעמ' הבא.

² אמנם יש לדון בזה אם נחשב בישול כיון שהמים חוזרים אחרי 'המעבה' למקומם הראשון, ויתכן שאין בישול אחר בישול. אך יתכן גם שמים אלו לאחר שהפכו לגז בשעת הקיטור, כששבים אח"כ למצב של מים 'פנים חדשות באו לכאן' ונחשב בישול אחר בישול, וצ"ע.

השוואת המציאות עליה כ' מרן הגרשז"א זצוק"ל בתשובתו למציאות הקיימת היום

כ' הגרשז"א ח"ג סי' כד וז"ל "והן אמנם דהא דהשוחט לחולה בשבת מותר לבריא הוא דוקא לאחר שהחולה כבר אכל כל צרכו והותר, אבל אם יש ספק דע"י זה שיאכל גם הבריא יהיה צורך לשחוט עוד פעם עבור החולה ודאי אסור לבריא לאכול (חושבני וכו') היינו מפני שעושה מעשה בשבת לאכול מדבר שלא נעשה כלל עבורו וכו'".

ביאור הנושא: שלמרות שהשוחט לחולה מותר לבריא לאכול, היינו דוקא לאכול את מה שנשאר לאחר שסיים החולה לאכול אבל ודאי אסור לבריא לאכול לפני שהחולה סיים את אכילתו על סמך שאח"כ ישחוט לחולה מחדש והשחיטה תהיה בהיתר גמור שהרי זה פיקוח נפש, והסיבה לאסור משום שהבריא עושה מעשה לאכול מדבר שלא נעשה עבורו.

וטעם האיסור מבואר בהמשך דבריו משום שעובר באיסור דרבנן שגורם לדיחוי שבת שע"י אכילתו יצטרך לדחות את השבת ולשחוט בהיתר של פקו"נ, ואעפ"כ מצדד להקל בזה ואין לאסור על הבריא מלצרוך חשמל אע"פ שע"י צריכת הבריא יגרם דיחוי שבת למען פעולת היצור בשבת עבור החולים. ומסביר את חילוקו משום שבנד"ד מעשה הבריא בלחיצת מתג החשמל נעשה רק בערב שבת.

אמנם הגרשז"א הגביל מאד היתר זה שרק בהצטרף כמה פרטים אפשר שיש להקל, והם:

- א. וזה לשונו "הכל נעשה מער"ש אפשר דשרי".
- ב. וזה לשונו "אפשר שהוספת הנפט חשיב רק גרמא דמיתסר רק מדרבנן".
- ג. וזה לשונו "שמוסיף גם עבור כל העיר שפיר חשיב כח שני".
- ד. וזה לשונו "בכה"ג דאפשר שהמלאכות תעשינה ע"י נכרים".
- ה. וזה לשונו "עיקר האיסור וכו' מדרבנן".
- ו. וזה לשונו "בכה"ג דאיכא נמי למיתלי שלא יבוא לידי כך שפיר מותר".
- ז. וזה לשונו "ומה שצריכים וכו' ג"כ יצטרכו להוסיף מפני החולים" ובהמשך דבריו "משא"כ הכא וכו' אין אנו גורמים כלל לעשות שום מלאכה".

סיכום דבריו שרק כשהפעולות שנעשות בשבת עבור הבריא הם פעולות דרבנן או בכח שני וגם אם יתכן שיהיו בכח ראשון אבל רק אם "אפשר שיעשו ע"י נכרים" אזי גם אם בסוף נעשו ע"י יהודים אבל מכיון שמתחילה היה בידינו לתלות שלא יבוא לידי כך אז שפיר מותר.

והשתא נחזי לדידן, דבביקורינו בחברת החשמל בחדרה ראינו שאין לדברים הנ"ל קירבה לנעשה בייצור החשמל היום והפרטים השתנו.

א. במש"כ באות ב' וג', היום הייצור ברובו לא ע"י נפט אלא ע"י פחם ולחיצת כפתורים בחדר בקרה. לא רק בשביל תיקונים אלא בשביל החזקת הפעילות השוטפת, והפעולות הם במלאכות דאורייתא כגון בישול המים הדלקת מבערים וכו' בפעולות ישירות ולא בגרמא.

וכמו"כ הטענת הפחם נעשית בצורה רצופה או כמעט רצופה וממילא רוב מההטענה והטחינה והמשך המלאכות עד לסיום הייצור נעשה משום שימוש הבריא בלבד כמו שציין הגרשז"א בסוגריים בדבריו וז"ל "אולם יתכן וכו' ואז עיקר ההוספה נעשה רק מפני שגם הבריאם השתמשו קודם" ע"כ. ויש לידע שהיום אינו רק "יתכן" אלא ממש כן הוא שהטרקטורים מכניסים כמות ועוד כמות בתוך בור בקוטר של מטר על מטר וכן בלחיצת הכפתורים של הבערת הדודים וכו'.

ב. כיום אינו "אפשר" שהמלאכות יעשו ע"י נכרים אלא אדרבה נעשים אך ורק ע"י יהודים. וכשדברנו שם עם מנהל חדר הבקרה (לשעבר) שיעבדו פועלים זרים בטרקטורים, דחה דברינו בתירוצים [ולמעשה אמר שהעובדים החילוניים נלחמים מלחמות גדולות מי יעבוד בשבת מכיון שמקבלים משכורת של עוד מאתיים אחוז רח"ל] ומאן דכר שמיא העסקת עובדים גוים בחדר בקרה.

ג. במש"כ באות ו', כיום אין צד למיתלי שלא יבואו לידי כך, כי זה היה רק אז בצורת הייצור שמתאר אולם היום הצורה של הפעילות המינימלית והשוטפת היא ע"י הוספה קבועה של פחמים ועוד מלאכות. וכמו"כ שליטה קבועה ומלאה ג"כ ע"י לחיצת הכפתורים בחדרי הבקרה (ועד כדי כך אמר לנו שם האחראי שאם העובד שבחדר הבקרה יירדם לשתי דקות יחידת הייצור תפסיק. והנראה שאמר בגוזמא אבל כנ"ל מדובר בשליטה קבועה לייצור ולא רק לתיקונים והשגחה).

ד. ע"ע בסוף הד"ה במש"כ גבי הוספת עוד מכונה קודם צאה"כ, כיום התפעול הוא לא הוספת מכונה המופעלת ע"י מיכל שמן אלא אותו מכשור פועל בצורה של ייצור זרם חזק או חלש (בכמות) התלוי בפעילות

הטענת הפחם וחום הדודים ע"י הבערות ופעולות רבות נוספות (המסתכמים בלחיצת מחשב) וממילא כל עלייה מסוימת של צריכה מגבירה את פעילות הייצור וגם אם לא לאותו רגע אבל עד קודם צאה"כ ודאי פעולות רבות בלי סוף היו נמנעים ע"י המנעות צריכת שומרי השבת הבריאים.

העולה מהנ"ל: כי פעולה הנעשית לצורך הבריא אף מער"ש (ולא מבעיא בשבת) הגורמת שיצטרכו לעשות מלאכה דאורייתא בשבת אף אם אותה מלאכה תעשה בהיתר גמור לצורך פיקו"נ ואף אם יהיה מותר להנות גם לבריא ממלאכה זו מצד מעשה שבת אעפ"כ אסור לבריא לעשות את אותה פעולה מער"ש וכ"ש בשבת. וע"ז כ' הגרשז"א וז"ל "אבל אם יש ספק דע"ז שיוכל גם הבריא יהיה צורך לשחוט עוד פעם עבור החולה ודאי אסור לבריא לאכול" וכ"ש בנד"ד שזה ודאי כנ"ל ולא ספק.

ומש"כ בסיבת האיסור וז"ל "היינו מפני שעושה מעשה בשבת לאכול מדבר שלא נעשה כלל עבורו" ע"כ. בזה מבואר דאין לאסור לצורך חשמל בער"ש משום שמכלה את הפחם המוכן בער"ש, מכיון שפחם זה שהבריא צורך מיועד עבור הבריא, משא"כ הפחם המוכן מכניסת שבת ואילך מכיון שעבור הבריא בלבד אסור לייצר ממילא הפחם מוכן רק עבור החולים ולכך שייך אז לאסור על הבריא לצורך חשמל כשע"י צריכתו יצטרכו להוסיף עבור החולים ואף אם ההוספה תהיה בהיתר והיינו משום שגורם דחיית שבת.

ועוד שם כ' בסוף התשובה בד"ה גם חושבני וז"ל "כיון שדבר זה היה עומד בלא"ה להעשות ע"י נכרי באופן המותר" ע"כ. הרי לך שכל הציוד לקולא אינו שייך היום כשאנו יודעים מראש שהייצור נעשה אך ורק ע"י יהודים וע"י פעולות אסורות כגון פעולות של חסכון שאיסורן מדאורייתא או עכ"פ מדרבנן ואפי' שאר כל הפעולות אסורות מדרבנן, מכיון שהם מכוונים לאיסור בפעולות. ולדינא נקטו שלשת עמודי ההוראה הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שכונה לאיסור הוי איסור מדרבנן (עי' יומא פד: ואע"ג דקא וכו'). וכן נקט השו"ע סי' שכח ס"ג עיי"ש מ"ב ושע"ז אות יז.

ובנד"ד חמיר טפי דשם מיירי שעוסק בפיקו"נ אלא שאנו מזהירים אותו שלא יכוון גם לדבר האסור אבל כשעוסק באיסור ורק עלה במעשהו פיקו"נ, הרמב"ם כ' בפ"ב הל"ט"ז שפטור והעירו הלח"מ והאו"ש דפטור אבל אסור מדרבנן, וסיים שם האו"ש דלוקה מכת מרדות אף שעלה בידו הצלת נפשות, וכמו בנדרים שהפר לה בעלה והיא לא ידעה שמלקין אותה. וה"נ בנד"ד עסוקים הם בעבודתם בשבת כבחול עבור בצע כסף ומטרתם לספק חשמל עבור כל דורש שהם רובא דרובא שהם הבריא.

ויתירה מזו שאנו יודעים זאת מראש ואין לך שותפות יותר מזו ש"אנו נצרך ואתם תייצרו" למרות שאנו לא מסכימים לצורת הייצור, כיון שלמעשה אנו מודעים מתחילה שזה הצורה שהם מסכימים לשווק לנו את מבוקשינו.

יש לשים לב "שדבר העומד להעשות בהיתר" שהזכיר הגרשז"א אין הכוונה שיש אפשרות לעשותו בהיתר ולמעשה הוא לא עומד לפי התקנון והתכנון להעשות כך, כי בכזה מצב אדרבה זה לא סיבה להיתר אלא סיבה לאיסור דכיון שישנה אפשרות בהיתר נמצא שהעשיה לכתחילה באיסור לא נחשבת בכלל לפיקו"נ.

אלא "שעומד להעשות בהיתר" היינו שבאמת התכנון מראש הוא על בסיס ועל סמך שזה יעשה בהיתר, ע"ז כ' הגרשז"א שגם אם בסוף יעשה באיסור לאו כל כמיניה לאסור אותנו בהנאה. ובנד"ד כואב לכתוב שכיום התכנון מראש הוא באיסור ע"י פעולות חסכון וכדו', ולא שייך להיתר מצד שהם הפושעים כיון שמראש מודיעים לנו שהמעוניין לקנות חשמל זה אופן הייצור שלהם וזהו הצורה שהם ימלאו את מבוקשינו. וממילא הצורך חשמל הרי מכין לעצמו נר שמעיקרא הוא נר באיסור דהיינו נר שממנה אחראים על אותו הנר שהם אחראים פושעים וגם אם בליבו אינו מסכים לזה. ולא דמי כלל לנר של היתר שהגיע פושע שכיבהו והדליקו בחזרה שדוקא בזה כ' הגרשז"א שלא קנסינן ליה כיון שהנר הוא פרטי ומראש היה עומד להמשיך להאיר בהיתר והפושע בא וחדש מצב ללא קשר למדליק.

ויש לציין שתשובה זו נכתבה בשנת תש"ח ומאז נשתנו הרבה פרטים.

ואחר שפתחנו קצת את הנושא, כאן המקום לציין דעת הגרשז"א לגבי רופא בשבת במקום פיקו"נ (בשש"כ פ"ב הערה קכה) "ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דנראה דעדיף טפי לעשות המלאכה ע"י שומר מצוות שכוונתו למצוה, כי ע"י עברייני אשר כוונתו רק עבור בצע כסף, אע"ג דקעביד מצוה, מ"מ הו"ל כנתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה דמבואר בקידושין לב. תוד"ה דמחיל, דגם ע"ז יש משום לפני עור, וגם אפשר דבנ"ד גרע טפי, כיון שבאמת יש כאן חילול שבת, ויתכן דאינה נדחית אלא אם כוונתו להצלה ולא עבור תשלום, וראה גם בספר בית הלוי עה"ת פרשת שמות על הפסוק וירא אלוקים את בני ישראל".

ולשון בית הלוי פ"ר שמות פ"ב "ומזה יצא דמי שהוא פרוץ באחת ממצות ה', אף על גב דלפעמים נתרשש לו אונס שלא יכול לקיימה מ"מ לא מקרי אונס, וכמו בשמירת שבת וכדומה דלפעמים אונס הוא לעשות מלאכה או עבור חולה ר"ל וכדומה מ"מ לא מקרי אונס רק לאותם שהיו שומרים אותו אם לא היה האונס, אבל המחלל שבת כשאינו אונס, גם במלאכה שהוא אונס מקרי מחלל, וכן הוא בכל האיסורים".

דבר הצורך להצטרף לגנרטור שבת

כאשר התעוררה בעבר שאלת השימוש בחשמל בארץ ישראל, הנידון היה אם קיים היתר להשתמש בחשמל שייצורו נצרך לצרכי פיקוח נפש, דאמנם בגלל תוספת צריכת הבריאים נעשות פעולות איסור נוספות, מ"מ בשעה שגוברת הצריכה בגלל הבריאים, אם לא יוסיפו בייצור תפסיק המערכת לעבוד ולא יהא חשמל גם לחולים, ונמצא שאם היה העובד שואל אם מותר לו להוסיף עתה, היו מורים לו להוסיף.

ומטעם זה כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל דאפשר שמעיקר הדין אין לאסור ליהנות מהחשמל בשבת אף אם נעשה ח"ו ע"י ישראל. (הדברים נכתבו לפני כחמישים שנה ולפי המציאות שהיתה אז, ונדפסו במנחת שלמה ח"ב).

ובשו"ת אגרו"מ אוה"ח ח"ד סי' קכ"ז כתב דלא מובן ההיתר של בתי חולים דהא אפשר לעשות מכונה קטנה לכל בית חולים וכו' וגם איני רואה חלוק ממש בין השתמשות להאיר ובין המקרר, ומכל מקום נתן טעם לדברי החולקים שמקילים במקרר וליה לא ס"ל כמבואר בדבריו שם ובסי' ס"ד ובחלק ה' בסופו.

ועיי"ש בסי' ס"ד דאם הכל עובד באופן אוטומטי, וגם אם התקלקל אפשר שתיקנו נכרים ויש גם הכרח לתקן לצורך נכרים, איכא ספק ספיקא, ואפשר שלכן נוהגים להתיר.

אבל המציאות כיום שמאות יהודים עובדים בתחנות הכח בשבת ומהם עשרות עובדים בייצור.

זאת ועוד, כיום נעשות בכל עת פעולות מטעמי חסכון על מנת לייצר הכמות הנצרכת באופן החסכוני ביותר, פעולות אלו נעשות באופן שאין בעשייתן היתר משום פיקוח נפש, מפני שסדר עשייתן הוא כך: בתחילה מוסיפים בייצור של מכונה אחת ע"י הוספת מבערים וכו' כדי שניתן יהיה אח"כ להפחית הייצור במכונה אחרת, נמצא שמלאכות אלו שלא לצורך חולים, והרי זה דומה לחולה שיש לו נר שמחירו יקר שדולק ובא אחד והדליק נר שמחירו נמוך כדי שיוכל אח"כ לכבות את הנר שמחירו גבוה יותר, שהנר הודלק באיסור אסור ליהנות ממנו יעוי' בספר מאורות נתן ובשב"י ח"ו מש"כ בזה.

בשלב מסוים, הסכימה חברת החשמל שועדת רבנים תעקוב אחר הנעשה, ובביקור רבנים בתחנת הכח, הראו להם את אופן הייצור כאילו כל פעולות הייצור מתבצעות באופן אוטומטי, דיווח מוטעה זה שכאילו הכל מתבצע באופן אוטומטי, הועבר לידיעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל ומשום כך במשך איזה תקופה סבר שכבר אין צורך בגנרטור, א"לם אחר זמן כאשר נודע לו ההטעה שהיתה בענין, ושלמעשה עובדים

בפועל בייצור בשבת, ובאופן חמור יותר מבעבר מפני שמטעמי חסכון נעשות פעולות יצור בזמן שאין בהן צורך לחולים ואין היתר לעובדים לעשותם מפני פיקוח נפש, אמר שהוא צריך לעיין בזה.

לאחר מכן כשדיבר שוב בנושא זה השיב כך: חשבתי על זה, ומעיקר הדין אין איסור להשתמש כי יש ספק אם אני מקבל מהחשמל המיוצר באיסור או מהחשמל המיוצר בהיתר.

אולם כשהתבררה לו המציאות שמערכת החשמל בכל הארץ עובדת כמערכת אחת, ואצל כל הצרכנים זה וזה גורם החשמל המיוצר באיסור עם החשמל המיוצר בהיתר, ולאור הוכחתו (במנח"ש) שזה וזה גורם אסור משום מעשה שבת, אמר שצריך לעיין שוב בענין.

בר"ח אדר תשנ"ה, שלושה שבועות לפני פטירתו שאלו אם להצטרף לגנרטור, והשיב, אין זה שאלה ובודאי להצטרף ולא רק תיקונים עושים בשבת אלא הם מייצרים חשמל בשבת, ולא קיימו דבר ממה שסוכס עמם בענין ועדת הרבנים. ואמר לבני ביתו שהוא מצטער על כך שבעקבות ההטעה של חברת החשמל נמנעו אנשים מלהצטרף לגנרטור.

נסיגנות הטעה נעשו גם בתקופת החזו"א כפי שאמר החזו"א זצ"ל להגר"י קופרשטאק שליט"א, (וכמובא בספרו מאורות נתן). והוסיף החזו"א אם כותבים טעם איסור השתמשות בחשמל משום מעשה שבת, יטעו לומר שמותר להשתמש בחשמל המיוצר, שהרי חברת החשמל מפרסמת שייצור החשמל נעשה באופן אוטומטי, אך האיסור שכתבתי משום חילול השם, הוא סיבה לאסור בכל אופן של חילול שבת הנעשה בעסק זה.

גם בתקופה בה ריבוי הפעולות בייצור השמל שנעשה עבור הבריאים נעשה באופן שלולא הן לא היה חשמל גם לחולים, כתב מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל (במנח"ש שם) בזה הלשון:

"יש לדעת שע"י השימוש שאנו משתמשים בשבת בחשמל הננו גורמים שיכופו שם את הפועלים לחלל שבת, וכמה מכווער הוא להתענג בשבת באש זרה אשר לא צוה ה', וכ"ש לכבד את מקדשי ה' אלו בתי כנסיות ומדרשות באורים שהם חושך ולא אור, וחובה גדולה מוטלת על עיני העדה להאיר את ההולכים בחשך ללכת באור ה' והיה לנו לאור עולם"

עידכון, לאחרונה נעשה נסיון באחת מתחנות הכח לסדר שלא יהא צורך בהכנסת פחם למיכלים של התנורים בשבת, והנסיון לא עלה יפה, והוצרכו להכניס פחם בשבת בגלל ריבוי הצריכה של הבריאים. נמצא שהמשתמשים בחשמל גורמים באופן ישיר להסעת פחם בשבת והבערתו ע"י ישראל.

